

Kalapis Rókus: Horvátországi magyar művelődési egyesületek. Mađarska kulturna društva u Hrvatskoj

Magyar Egyesületek Szövetsége, Zágráb 2003. 200 p.

Örömmel tölt el bennünket, ha a határon túli magyar kulturális, nemzetmegtartó egyesületek munkájáról olvashatunk egy-egy újságcikkben vagy hallhatunk egy-egy híradásban. Különösen örülünk, amikor a közelmúlt háborús eseményeinek árnyékában élő horvátországi magyarok művelődési egyesületeiről szóló kiadványt tartathatjuk a kezünkben. „A művelődési egyesületek a horvátországi magyar közösség életfájának gyökerei, ezek tartják meg a földben, szállítják az éltető nedveket, teszik lehetővé a megtépzott lombkorona, az ezernyi helyen megsérült törzs megújódását.” Ezekkel a szavakkal érzékelteti az **Előszó**ban Juhász Sándor, a Magyar Egyesületek Szövetségének elnöke ezeknek a hatévi kényszerszünet után újraindult vagy újonnan életre hívott egyesületeknek a fontosságát.

1998-ban alakult meg Horvátországban a Magyar Egyesületek Szövetsége (MESZ), amely azóta az ország legnagyobb magyar szervezetévé vált, mára már a jelenleg működő horvátországi magyar művelődési egyesületek döntő többségét tudhatja tagságában, míg a Horvátországi Magyarok Demokratikus Közösségének is számos művelődési egyesülete létezik. A MESZ legfontosabb céljának a horvátországi magyar kisebbség megosztottságának felszámolását tartja, illetve olyan közös rendezvények szervezését, ahol az ének, a tánc, és a népi hagyományok ápolása mellett alkalmat teremtenek arra, hogy a fiatalok és az idősek beszélgethessenek egymással, véleményt és tapasztalatot cserélhessenek. Ennek szellemében zajlott le az első *Horvátországi Magyar Kultúra Hete* rendezvénysorozat 2002 tavaszán, amelyen kb. 950-en (a horvátországi magyar közösség mintegy 5%-a) vett részt. A könyv előszavában Juhász Sándor elnök kitér arra, hogy a horvátországi magyarság helyzete „minden, csak nem idillikus.”

A legnagyobb gond az egyre fogyatkozó lakosság, a fiatalok elvándorlása, amelynek egyik oka a munkanélküliség (Baranyában meghaladja a 70%-ot is). Az iskolarendszer sem képes ellátni a feladatát, a fiatalok gyengén beszélnek magyarul, az írás is nagy gondot okoz, nem tudnak még egy kérvényt vagy életrajzot sem megírni magyarul. Így teljesen érthető, hogy az értelmiségi utánpótlás is hiányzik. Nincs elég pedagógus, orvos, jogász, agronómus, egyre fogyatkozik a posta- és banktisztviselők, valamint a közigazgatásban dolgozók száma is. Súlyosbítja a helyze-

tet, hogy mindeközben a politikusok sem a gondok megoldásán fáradoznak, hanem a hatalmi harcok útvesztőibe tévednek. Hiánypótlásnak is tekinthetjük tehát a kis falvaktól a nagyobb városokig létrejövő öntevékeny szervezeteket, amelyek mindössze fél évtizedes munkájuk eredményeként elérték, hogy még a magyar iskolába nem járó fiatalok is érdeklődnek a magyar kultúra és történelem iránt, sőt figyelmeztetik egymást, ha valaki társalgás közben átvált horvátúra.

Kalapis Rókus két nyelven – magyarul és horvátul – megjelent könyvének **első részében** 21 művelődési egyesület megalakulásáról, életéről, munkájáról és távolabbi terveiről számol be, egyben megadva mindegyik kör és szervezet pontos elérhetőségét. Csák, Dályhegy, Daruvár, Eszék, Haraszi, Hercegszőlős, Ivanovci, Kapronca, Kiskőszeg, Kórógy, Ójankovác, Pélmonostor, Pula, Rijeka, Sepse, Szentlászló, Zágráb, Zára, Várदारóc és Vörösmart művelődési egyesületei egyöntetűen azt a célt fogalmazzák meg, hogy nem feledkeznek meg a hagyományokról, a magyar kultúráról, ápolják és fejlesztik a magyarságtudatot, hiszen ez jelenti a horvátországi magyarság fennmaradásának biztosítékát. Egyre sürgetőbb azonban, hogy pótolják annak a középnemzedéknek a hiányát, melynek tagjai a háború alatt hagyták el az országot, és akik átörökíthették volna a hagyományokat az utódokra. Feladatuknak tartják, hogy szoros kapcsolatot tartsanak fenn anyaországi intézményekkel és szervezetekkel. Az egyesületek gondjaik között számolnak be a közösségi helyiségek és művelődési házak hiányáról.

Az egyesületek gazdag és színes programjai, feladatai közül csak néhányat emelek ki okulásképpen. A diaszpóra magyarsága számára példaként szolgálhat az *Inovci* Petőfi Sándor Magyar Művelődési Egyesület, ugyanis a tagság javarésze olyan általános és középiskolás gyermekekből áll, akiknek többsége (kb. 80%-a) nem is beszél magyarul, viszont magyar származásúnak vallja magát. Az *Ójankováci* Művelődési Egyesület különlegessége pedig abban áll, hogy tagságuk nagyobbik része nem is magyar származású, mégis tevékenységük jelentős részét a magyar folklór hagyományainak ápolása teszi ki. A határhoz közeli drávaszegi városkában, *Pélmonostoron* az egyesület csupán négy évre tekint vissza, mégis egyedülálló kezdeményezésbe fogtak az anyanyelv, a magyar kultúra és a hagyományok átörökítése céljából: 2001-től az Illyés Közalapítvány támogatásával hétvégi óvodát szerveznek 3–7 éves magyar gyermekek számára, valamint a 7 éven felülieket évente néhány alkalommal gyermek- és ifjúsági táborokba hívják, ily módon meg tudják alapozni a felnövekvő nemzedék nemzeti öntudatát. A nagy múltú, patinás Ady Endre Magyar Kultúrkör *Zágrábban* 1932-ben alakult meg, és a magyarság fennmaradásáért végzett tevékenységét mi sem bizonyítja jobban, minthogy 1992-ben (akkor még háborús körülmények között) a Magyar Köztársaság művelődési és közoktatási minisztere Pro Cultura Hungarica elismerésben részesítette. A korábban szinte csak a tánccsoport munkájára korlátozódó egyesület ma már több szakcsoport-

ban dolgozik. A Zágrábi Egyetemen a Bölcsészettudományi Kar Hungarológia Tanszékének megnyitása után a zenei mellett az irodalmi szakcsoport munkája is megindult, ugyanakkor hangsúlyt fektetnek a gyermekfoglalkozásokra is. A kiadvány első részét lezárandó mintegy 60 fénykép felidézi az egyesületek elmúlt 2–3 évének eseményeit.

A könyv **második** részében, a Függelékben még három egyéb kulturális tevékenységet folytató horvátországi szervezetről és egyesületről számol be Kalapis Rókus. Az 1996-ban megalakult zágrábi **Horvátországi Magyar Tudományos és Művészeti Társaság** (HMTMT) a háború utáni, a magyar kisebbséget teljes pusztulással fenyegető helyzetre ráébredő értelmiségieket gyűjti egybe, akik mint tudósok, művészek, alkotók saját szellemi tőkéjüket a magyarság fennmaradásának és szellemi felemelkedésének szolgálatába állították. A társaság legnagyobb horderejű projektumai a Magyarok Honlapja Horvátországban (MAHO), valamint a zágrábi HMTMT Tribün. A MAHO az elképzelések szerint egy mindent átfogó, virtuális központ, amely a horvátországi magyarság számára lehetővé teszi a legolcsóbb, leggyorsabb és legátfogóbb távegyütműködést. A Tribün havonta egyszer Zágrábban megrendezésre kerülő est neves horvátországi és anyaországi értelmiségiek részvételével. A szintén 1996-ban, Eszéken alakult **Horvátországi Magyar Pedagógusok Szövetsége** (HMPSZ) a horvátországi magyar pedagógusok jogilag önálló, demokratikus elveken alapuló, szakmai érdekvédelmi szervezete. A szövetség tevékenységi területei közé tartozik többek között a pedagógus-továbbképzések megszervezése, tanulmányi versenyek, kiállítások, táborok szervezése. A 2001-ben Zágrábban, új egyesületként létrejött **IV. Béla Magyar Érdekvédelmi Közösség** a horvátországi magyar értelmiségiek közösségi életbe való újbóli bekapcsolódását nevezte meg, másodlagos feladatként a kis baranyai települések magyar egyesületei számára végez szolgáltatásokat.

A szerző könyvének befejezéseként közreadja a – múlt év decemberében hatályba lépett – nemzeti kisebbségek jogairól szóló Alkotmánytörvény 45 cikkelyét. A törvény meghozatalának folyamata majdnem két évig tartott, nemegyszer nézet- és véleménykülönbségek kísérték a vitát. A törvény tervezetének véleményezésében a IV. Béla Magyar Érdekvédelmi Közösség is részt vett. A nemzeti kisebbségek képviselője a Horvát Száborban (országgyűlésben) eddig is biztosítva volt, de ez az Alkotmánytörvény pontosan felsorolja azokat a különjogokat és szabadságokat, amelyeket a kisebbségek egyénként vagy közösségként élveznek. A legfontosabb jogok között említhetjük a következőket:

1. a nemzeti kisebbségeknek nyelvük és írásmódjuk használatát családi körben, nyilvános és hivatalos kommunikációban;

2. a nemzeti kisebbségek nyelvén és írásmódjuk igénybevételével folytatott oktatást és nevelést;

3. szimbólumaik és nemzeti színeik használatát;
4. a kulturális autonómiát, melyet kultúrájuk fenntartásával, fejlesztésével és megnyilatkoztatásával, valamint kulturális javaik és hagyományaik megőrzésével és védelmével valósítanak meg;
5. a vallásgyakorlásra és a hitközségek alapítására való jogot;
6. a tömegtájékoztatási eszközökhöz való hozzáférhetőség, valamint a tömegtájékoztatás végzésének jogát (az információk begyűjtése és terjesztése) azon a nyelven és azzal az írásmóddal, amelyet használnak;
7. a közös érdekek megvalósítása érdekében történő önszerveződésre és szövetkezésre való jogot;
8. az állami és helyi szintű képviselő-testületekben, valamint a közigazgatási és igazságügyi szervekben való képviseletet;
9. a nemzeti kisebbségek tagjainak részvételét a közéletben és a helyi közigazgatásban a Nemzeti Kisebbségek Tanácsai és képviselői által;
10. minden olyan tevékenység elleni védelemre való jogot, amely fennmaradását, jogainak és szabadságainak megvalósítását veszélyezteti, illetve veszélyeztetheti.

A nemzeti kisebbségek részvétele a Horvát Köztársaság közéletében a Nemzeti Kisebbségek Tanácsa révén valósul meg, amelyet a Horvát Köztársaság kormánya nevez ki. Ez a tanács jogosult arra, hogy a nemzeti kisebbségek jogaival kapcsolatos kérdéseket megvitassa, és megoldásokat javasoljon, valamint az ő kompetenciája az állami költségvetésben a nemzeti kisebbségek igényeinek kielégítésére elkülönített eszközök elosztása is. A nemzeti kisebbségek jogairól szóló Alkotmánytörvény azon európai törvények sorába tartozik, amelyek magas szinten teremtik meg a kisebbségek egyéni és kollektív jogai teljes megvalósításának előfeltételeit.

Kalapis Rókus könyve sokrétű olvasóközönségre számíthat, hiszen egyrészt megőrökíti az ott élők áldozatkész munkáját, miközben példát mutat az anyaországoknak a fennmaradásért vívott küzdelem mellett a hagyomány ápolásáért és a nyelvmegőrzésért folytatott ösztönös tenni akarásra, másrészt elősegíti a horvát és magyar nép egymáshoz való közeledését, egymás kultúrájának megértését, békes együttélését.

HOPPÁLNÉ ERDŐ JUDIT